

MO 29
SÚČASNÁ SLOVENSKÁ DRÁMA

- A) Vývin slovenskej drámy po roku 1945,
 - B) Divadlá na SVK, herecké osobnosti, útvary, významní predstavitelia
 - C) Čo je dráma, vymenovať žánre
-

A) SITUÁCIA: Po 1945 bolo poštátnené **SND v BA**, obnovené **Štátne divadlo v KE** a **Slovenské komorné divadlo v MT** (Armádne divadlo, Divadlo SNP, v súčasnosti opäť SKD, založená **Nová scéna** v BA. Repertoár bol otvorený svetu.

Situácia sa výrazne zmenila po februárových udalostiach v roku 1948, keď sa moci uchopila komunistická strana. Na jednej strane sa slovenské divadelníctvo rozmáhalo, na 2. strane však bolo zapojené do tzv. ideovej prestavby spoločnosti. Oficiálne orgány tlačili divadlá do propagandistickej práce, repertoár bol pod prísny dohľadom. Vznikli nové **divadlá v NR, ZV, PB, KN**, v **PV** založili popri **Divadle Jonáša Záborského** aj **Ukrajinské národné divadlo**. V 5 slovenských mestách vznikli profesionálne bábkové divadlá.

V 60. rokoch došlo k liberalizácii, vzniklo v **TT** dnešné **Divadlo Jána Palárika**, v **BA** **Divadlo na korze**. Najznámejšími dramatikmi boli **SOLOVIČ, ZÁHRADNÍK KOVÁČIK, PETER KARVAŠ A IVAN BUKOVČAN**. V tých rokoch v **SND** pôsobila silná herecká generácia, ktorú tvorili Kráľovičová, Július Pántik, Ladislav Chudík, Štefan Kvietik, Božidara Turzonovová, Emília Vášáryová, Zdena Grúberová, Eva Krížiková...

Koncom 60. rokov sa zvyšuje záujem o autorské divadlá malých javiskových foriem. Úspechy zaznamenávalo slovenské **ochotnícke divadelníctvo** - začínajú pôsobiť novotárske divadlá, ktoré ovplyvnili celú tvorbu:

- 1) **Divadlo Lasicu a Satinského:** Július Satinský, Milan Lasica
- 2) **Radošinské najivné divadlo:** autorské divadlo Stanislava Štepku.

ZNAKY:

- A) pomocou humoru a satiry poukazujú na morálne nedostatky
- B) zosmiešňujú falošne uhladený pohľad na minulosť, prítomnosť
- C) zakladatelia: herci, humoristi, dramatici
- D) využívajú zložku textu i mimotextové prostriedky (spev)
- E) predvádzanie vlastných textov, improvizácia, súhra s obecnstvom
- F) uplatňujú malé javiskové formy – scénka, pásmo, skeč (krátky dramatický výstup, len niekoľko minút, satiricky zameraný na aktuálnu udalosť, najmä záverečná pointa má prekvapujúce vyznenie), kabaret (zábavné humoristicko-satirické divadlo, v ktorom sa strieda hovorený text s hudobnými číslami a opäť dôraz na spoločenskú lyriku)

DIVADLO L+S: obaja vyštudovali dramaturgiu, najväčšiu popularitu mali počas účinkovania v Divadle na Korze a zaslúžili sa o vznik moderného slovenského kabaretu. Z tvorby: **Sirée, Radostná správa** (ide o rad dialógov, scénok, piesní zameraných na kritiku vtedajšej socialistickej spoločnosti pomocou náznakov, ktorým ľud rozumel). Za normalizácie bolo divadlo zatvorené, malí zákaz vystupovať, pôsobili preto v Brne.

Herci **Novej scény** sa predstavujú vlastnými hrami: **Nikto nie je za dverami** (kabaret, súčasť kabaretného cyklu v TV – Ktosi je za dverami), **Deň radosti** (hra s protirežimovým charakterom, pomocou skrytých náznakov sa parodizujú, zosmiešňujú neúspešné pokusy socializmu navodiť zdanie šťastia a optimizmu). Na oboch sa podieľal hudobník **JARO FILIP**. Paródie známych diel: **Nečakanie na Godota, Naš priateľ René**. **LASICA: Bolo nás 11, Piesne o ničom**.

SATINSKÝ: Milí moji rodáci, Šľak ma ide trafiť, Karavána šteká, Psy idú d'alej, Rozprávky uja Klobásu.

Po 1989 vznikajú nové divadelné zoskupenia bez štátnej dotácie, niektoré alternatívne divadelné súbory, napríklad **Stoka** alebo **GUnaGU**, nové divadelné priestory – **divadlo West**. Z režiséroov tohto obdobia upútal pozornosť najmä Jozef Bednárík, Juraj Nvota. Dve vysoké divadelné školy (v BB a BA) pripravujú adeptov na profesionálnu umeleckú dráhu v oblasti herectva, réžie, scénografie, spevu, tanca, histórie a teórie divadla.

Najvýznamnejšie divadelnícke osobnosti **súčasnosti** sú: Michal Dočolomanský, Zdena Studenková, Kamila Magálová, Eva Pavlíková, Emil Horváih, Ján Kroner, D. Cinkota, Z. Furková, A. Gáborová, C. Kassai, D. Mórová, K. Olasová, A. Hryc, S. Šuvadová, M. Paveleková, S. Dančiak, J. Kukura, M. Lasica, M. Noga, R. Piško, M. Kramár, P. Marcin; R. Pomajbo, E. Bindas, D. Dangl, I. Gogál, L. Haverl...

PETER KARVAŠ: k najvýznamnejším slovenským teatroológom, je autorom radu teoretických prác z teórie divadla a drámy.

POLNOČNÁ OMSA: hra z obdobia SNP, dej sa odohráva v malom mestečku, autor vyzdvihuje súdržnosť rodiny, počas povstania sa však menia pomery aj v takýchto rodinách, vo vzťahov vzniká napätie, hra bola najskôr odmietnutá pre znesvätenie SNP, neskôr bola prijatá pre realistické zobrazenie. Marián patril k prívržencom vtedajšieho slovenského štátu, Ďuro bol partizánom. Ďuro bojuje a jeho izbu má prenajatú nem. poručík. Náhle vráti domov, rodina ho musí ukryť. Vzniká napätie, všetci sa tým vystavujú riziku zastrelenia. Nemecký poručík o Ďurovi vie, nedá to však najavo, pohráva sa s rodinou a čaká, ako sa zachovajú. Mama Vilma povie o ukrytom synovi farárovi, a ten ho vyžradí Nemcom. Ďura zastrelia. Rodina sa háda, kto za to môže, kto je vinný, obviňujú sa. Nem. poručík pokladá Slovákov za zbabelcov a zradcov.

ABSOLÚTNY ZÁKAZ, Veľká parochňa, Čert nespí, Čertovo kopýtko, Maľovať čerta na stenu

IVAN BUKOVČAN:

KÝM KOHÚT NEZASPIEVA: odohráva sa v 2WW v malom mestečku, kde zabili nemeckého vojaka, námet čerpá z SNP, skúma ľudské bytie, správanie sa v hraničnej situácii, veliteľ Nemcov za jedného vojaka žiadal 10 civilistov, náhodne ich zobrali z ulice, bol medzi nimi: holič, stavec, advokát, učiteľ, tulák, babica, prostitútky, ml. žena, zavražili ich a mali ich popraviť, starosta za nich orodoval, tak došlo k tomu, že zabijú len jedného a musia si ho vybrať, holič vyriešil problém tak, že zabil tuláka, za to ho ostatní odvrhujú, opovrhovanie vlastných ho priviedlo k tomu, že vyšiel na ulicu, kde ho zastrelili. Z toho vyplýva, že človek v každej situácii sa má chovať človekom.

PŠTROSÍ VEČIEROK: dej sa odohráva počas jednej noci, keď sa stretli maturanti po 25 rokoch, zistili, ako sa rozchádzajú ich sny a túžby, nezachovali sa dobre k svojmu profesorovi, keď ho odsúdili, a oni mu nepomohli, nešli svedčiť v jeho prospech, lebo sa báli o seba a postavenie, jeden spolužiak obviňuje ostatných z tzv. pštrosej politiky, starajú sa len o seba.

LUIGOLIO SRDCE ALEBO POPRAVA TUPÝM NOŽOM: tragikomédia

HLADANIE V OBLAKOCH: veselohra, Vysoké Tatry, malomeštiactvo, prostredie USA, konzumná spoločnosť

ZAŽENÍ VLKA: 2 bratia Ján a Tóno, Ján odíde do zahraničia, čo zhorší situáciu v rodine, Tóno stratí prácu tak ide celá rodina na české pohraničie, keď Ján sa vráti, ide k Tónovi, ten mu vyčíta, že odišiel, až sa Ján zabije.

STANISLAV ŠTEPKA: je autorom desiatok divadelných hier, rozhlasových a televíznych scenárov, ktoré predstupovalo pred divákov s otázkami morálky, falošnosti ľudských vzťahov, generačných vzťahov, malomeštiactva, honby za peniazmi a úspechom. Vo svojich hrách syntetizuje láskavý a úsmevný humor a radosť z hry s kritickým odsúdením nemravnosti, konzumného spôsobu života, antihumánosti a intolerancie. Súbor RND tvoria väčšinou neškolení, ale talentovaní herci. Medzi najvýznamnejšie a divácky najúspešnejšie hry Stanislava Štepku patria **Jááánošúúk**, **Človečina**, **Slovenské tango**, **Ako som vstúpil do seba**, **Čierna ovca**, **Nevesta predaná Kubovi**, **Ženské oddelenie**, **Vygumuj a napíš**, **Lás-ka-nie**, **Kino Pokrok**, **Konečná stanica**, **Návod na použitie**, **Kronika komika**.

ŠTEFAN KRÁLÍK:

MOZOLOVCI: Jeho prvá hra, berie si námet z dediny, nadväzuje na Tajovského.

POSLEDNÁ PREKÁŽKA: existencialistická dráma. Lekár Lorenz sa ocitá v zložitej situácii k trom ľuďom: 1. K svojej žene Kláre, ktorá trpí, lebo jej muž si ju zobral iba z vypočítavosti. 2. K jeho asistentke Helene, ktorú miluje. 3. K pacientovi Michalovi, ktorý tiež miluje Helenu. Keď sa Michal zjaví v nemocnici, Helena začína Lorenza odmietat'. Michal je smrteľne chorý a zachrániť ho môže iba Lorenz. Ten sa dostáva do absurdnej situácie, kedy vnútorne bojuje či zachrániť Michala a stratiť Helenu, alebo ho nechať umrieť a podriaďiť všetko vnútornej túžbe. Nakoniec v ňom víťazí lekárska etika, jeho utrpenie vzrastie, keď Helena odchádza s Michalom. On sa rozhodne odísť od svojej ženy.

HRA BEZ LÁSKY, HRA O SLOBODE, MARGARÉTA ZO ZÁMKU.

JÁN SOLOVIČ: Dramatik, autor rozhlasových hier, scenárista.

ŽOBRÁCKE DOBRODRUŽSTVO: tragikomédia, pomocou hyperboly odhaľuje chamtivosť a túžbu po peniazoch. Chamtivosť 2 holičov Gejzu a Alfréda, kt. chcú zbohatnúť krádežou. Žobrák Ignác, o ktorom sa hovorí, že je miliónár, na krku stále nosí vrecko. Gejza a Alfréd si myslia, že v ňom má peniaze - boží súd s Ignáčom - zomiera, no vo vrecku má len papiere-záznamy kedy, koľko peňazí zničil, lebo bol presvedčený, že spôsobuje všetko zlo na zemi.

OBČIANSKA TRILOGIA: trilógia, každá z troch častí je samostatná

1. Meridián: ocitáme sa v rodine Tomáša Benedika, ktorý svoj život strávil v službách železnice. Pracoval v mnohých občianskych a straníckych funkciách. Odmietol výhody vyplývajúce z boja v povstaní. Autor ho vykresľuje ako poctivého, pracovitého, ale nie je to oslava tohto človeka. Snaží sa ho priblížiť obyčajnému človeku. Býva v paneláku aj s rodinou v malom mestečku, cez ktoré každý deň prechádza medzinárodný rýchlik Meridián. Pri meškaní vlaku si uvedomuje nedostatky spoločnosti. Symbol túžby zmeniť spoločnosť. K svojim ideálom vedie aj svojich dvoch synov. Mladší Mikuláš ho nasleduje, ale starší Ilja sa vymkol spod jeho kontroly a niekedy ako keby sa vysmieval jeho ideálom. Dej sa odohráva za tri dni, zvyšuje sa napätie. Tomáš začína mať zdravotné problémy, zásadné rozpory so starším synom, ktorý má problémy v škole, zlyhanie v osobnom živote. Prispieva k Tomášovej osamelosti, pesimizmu. Hra končí otcovou smrťou, kedy Tomáš umiera na infarkt

2. Strieborný jaguár: v centre pozornosti stojí Ilja. Rieši sa bytová otázka pre 4-člennú rodinu, ktorá potrebuje získať byt, na čo sa podujme architekt Ilja za úplatok. O tomto jeho konaní sa dozvedá jeho brat, keď sa majú dostaviť na hrad, prevziať za otca vyznamenanie in memoriam. Mikuláš mu zabraňuje ísť do Prahy. Prichádza teta z USA na striebornom jaguári.

3. Zlatý dážď: Sledujeme ekologický problém v malom meste – znečistenie pitnej vody. Haváriu musí riešiť predseda Národného výboru – Miki. Je mu jasná, že to vyrieši len nové potrubie, ale to nezíska. Pomáha mu ho získať brat za úplatok, ktorý dal Miki z vlastného vrecka. Koniec ostáva na dotvorenie čitateľovi.

C) DRÁMA: základný literárny druh. Vznikla v starovekom Grécku z náboženských osláv Dionýza, boha vína. Jej základnými vlastnosťami sú: dialogická forma - dialóg musí byť dramatický, prostredníctvom neho sa vytvárajú charaktery postáv, dramatický konflikt - ktorý vyvoláva dramatické napätie. Charakteristické znaky: verš/próza, sujetovosť, dejovosť, prítomný čas, dynamické motívy, dialogickosť, hovorovosť, obraznosť, dianie (akčnosť).

DRAMATICKÉ ŽÁNRE:

- **Komédia:** dramatický žáner, v ktorom sa konflikt medzi postavami rieši humorne, pracuje sa so slovným a situačným humorom (Molière: Lakomec). Na rozdiel od tragédie, postavy komédie sú zo skromných pomerov, má šťastné rozuzlenie a jej zámerom je rozosmiať divákov. Venuje sa každodennej realite ľudí.
- **Tragédia:** základný dramatický žáner zobrazujúci nezmieriteľný konflikt spoločenský alebo individuálny, v ktorom sa hrdina nachádza v bezvýhodiskovej situácii, kde v nerovnom a napätom boji je odsúdený na zánik, na smrť. Tragédia vznikla v antickom Grécku počas slávnosti na počesť boha Dionýza. Tragédia končí smrťou hlavného hrdinu. (W. Shakespeare: Rómeo a Júlia, Hamlet, Othello, Macbeth). Štruktúra klasickej tragédie sa delila na 5 častí (dejstiev):
 - 1) úvod (expozícia) – uvedenie postáv, miesta a času
 - 2) zápleтка (kolízia) – stret dvoch súperov, vznik konfliktu
 - 3) vyvrcholenie (kríza) – prekvapujúci obrat v deji; vstup napätia do deja
 - 4) obrat (peripetia) – ďalší obrat v deji, spomalenie deja pred záverom
 - 5) rozuzlenie (katastrofa) - tragický, nešťastný koniec obratu, ku ktorému došlo v peripetii.
- **Činohra:** lit. dielo patriace do dramatického žánru, hra zobrazujúca vážne spoločenské problémy, nemusí končiť tragicky.
- **Tragikomédia, fraška, muzikál, gag:** *hybridné dramatické útvary* (gag = malý humoristický útvar so situáciou zo života, výrazne využíva mimiku a gestikuláciu).

KOMPOZÍCIA DRÁMY:

- **vonkajšia**
 - dejstvá
 - scény - výmena osôb
 - výstupy - zmena počtu osôb
- **vnútorná**
 - 1.úvod = expozícia
 - 2.zápleтка = kolízia
 - 3.vyvrcholenie = kríza
 - 4.dejovy obrat = peripetia
 - 5.rozuzlenie = katastrofa

DIVADELNÉ SCÉNY:

- **BA:** SND, Nová scéna, Divadlo P.O.Hviezdoslava, Astorka-korzo, L+S štúdio, West, Radošinské naivné divadlo, Divadlo GUnaGU, Divadelný súbor Stoka, Divadlo a.ha, Teátro Gedur, Bratislavské bábkové divadlo, Divadlo Aréna
- **KE:** Divadlo Janka Borodáča, Staromestské divadlo, Romathan (Rómovia), Divadlo Maškrtka, Divadlo v Kufri, Erby Divadlo, Divadlo Thália, Štátne divadlo Košice, Bábkové divadlo
- **NR:** DAB, Staré divadlo
- **BB:** Divadlo Jozefa Gregora Tajovského, Tradičné bábkové divadlo Antona Anderieho, Divadlo z Pasáže, Štátna opera
- **TT:** Divadlo Jána Palárika
- **ZV:** Divadlo Jozefa Gregora Tajovského - činohra
- **KN:** Jókaiho divadlo
- **DS:** Mestské divadlo SZEVASZ
- **MT:** Slovenské komorné divadlo
- **RV:** Divadlo Actores
- **ZA:** Phenomenontheatre, Bábkové divadlo, Mestské div. - Divadlo pre deti a mládež Maják
- **PV:** Divadlo Jonáša Záhorského, Divadlo Pavla Duchnoviča